Motion
1975/76: 1406

av herr Fiskesjö och fru Tillander
om ett särskilt meritvärderingssystem som komplement till skolbetyg

För att det demokratiska systemet skall fungera bra krävs det mångahanda ting. Bl. a. krävs det att det ständigt finns gott om medborgare som är aktivt intresserade av samhällsproblemen, som är villiga att ta på sig ansvaret att jobba i föreningsliv och samhällsorgan på olika plan och som har den träning och de insikter som behövs för att klara av de krav som uppgifterna i samhällslivet ställer. Om det inte finns stora grupper av kunniga och allmänintresserade medborgare, som medverkar i samhällsarbetet och som är beredda att offra fritid och personlig bekvämlighet för uppgifter i det allmännas tjänst, stelnar demokratin och förvandlas i praktiken till ett specialist-, expert- och tjänstemannavälde. Det folkliga inflytandet tunnas ut, och byråkratin tar över.

Det är således av grundläggande betydelse för folkstyrelsens fortbestånd att det bland medborgarna finns ett brett engagemang i samhällsfrågorna och att det finns ett stort antal människor som är villiga att göra aktiva insatser. Endast om dessa förutsättningar är uppfyllda får demokratin ett reellt innehåll och besluten en folklig förankring, som kan garantera medinflytande i beslutsprocessen och förståelse för och kunskap om beslutens innehåll.

En nyckelroll härvidlag spelar vad man skulle kunna kalla de aktiva mellangrupperna i det demokratiska systemet, dvs. alla de människor som oegennyttigt och intresserat arbetar i föreningar av olika slag. Det är från dessa grupper som rekryteringen till förtroendeuppdrag i första hand sker, det är i hög grad i dessa grupper som de förtroendevalda har att söka stöd, inspiration och direktiv för sitt arbete, och det är i dessa grupper som de har att möta kunnig och konstruktiv kritik. Men även i andra avseenden fyller de aktiva mellangrupperna en viktig funktion. De förmedlar krav och önskemål från arbetskamrater och bekanta, och de sprider kunskap om samhällsfrågorna. De ger dessutom det demokratiska systemet stabilitet och trygghet, eftersom de genom sina erfarenheter och insikter inte är särskilt mottagliga för enkla slogans och destruktiv propaganda.

Den erfarenhet vi har visar att huvudparten av de människor, som mera varaktigt och aktivt engagerat sig i samhällsarbetet, har startat med den utåtriktade verksamheten i unga år. De har kommit med i ungdomsorganisationer av olika slag, politiska, fackliga, ideella, och det är genom verksamheten där de fått stimulans för sitt samhällsintresse, fått träning i föreningsverksamhet, vidgat sina kunskaper om

samhället och vant sig vid att ta ansvar för andra. Arbetet i ungdomsorganisationerna är således viktigt. Det är viktigt ur allmän, social synpunkt. Det ger ungdomarna tillfälle att uppleva social gemenskap och att på eget ansvar ordna aktiviteter av olika slag. Det är viktigt, därför att det ger ungdomarna möjligheter att föra fram krav och önskemål i den allmänna samhällsdebatten. Men det är också viktigt därför att det ger dem skolning, träning och motivation för allmänna insatser i samhället, även när de vuxit upp och gått ut i yrkeslivet.

De skäl som här anförts — och en rad andra — ger således starka motiv för att samhället på alla sätt skall stödja ungdomsorganisationernas verksamhet och stimulera så många som möjligt att ta del i denna verksamhet. På olika sätt ger också samhället stöd till ungdomsorganisationerna, bl. a. genom ekonomiska bidrag, och det finns behov av att ytterligare bygga ut detta stöd.

Men vad vi här vill lyfta fram är en annan aspekt på förutsättningarna för ungdomarnas föreningsliv.

Vi har under senare år i rask takt och på ett ambitiöst sätt byggt ut skolan. Flertalet ungdomar går i skolan långt upp i tonåren. Den breddade och vidgade utbildning, som nu kommer ungdomarna till del, är naturligtvis positiv ur många aspekter, även ur demokratins. Ökade kunskaper ökar möjligheterna till konstruktiva och aktiva insatser i samhället. Men samtidigt gör otvivelaktigt den förlängda skolgången det svårare för många ungdomar att ägna sig åt föreningsverksamhet utanför skolan. Det finns en påtaglig risk för att det blir allt besvärligare att få med ungdomarna i den organiserade ungdomsverksamheten och framför allt att få ungdomar att ta på sig sådana uppdrag, som kräver mera betydande satsningar i vad gäller tid och personligt engagemang.

Skolarbetet kräver i många fall stora insatser av ungdomarna om de — med de krav och det urvalssystem som nu gäller — på ett framgångsrikt sätt skall kunna hävda sig i konkurrensen. Det blir lite tid över för aktiviteter utanför skolan. Effekten av detta kan bl. a. bli följande: de elever som trots skolarbetets krav tar på sig uppgifter i föreningsliv och annan verksamhet utanför skolan riskerar att hävda sig sämre än sina kamrater i skolan. Det kan resultera i lägre betyg och att de för den skull blir utslagna i konkurrensen om platserna för vidare utbildningar. De elever som satsar helt på skolarbetet får de bästa betygen och kan sedan framgångsrikt klättra vidare till kvalificerande utbildningar och därmed också så småningom till inflytelserika poster i samhället.

De här beskrivna mekanismerna kan få till följd, att många ungdomar som gärna skulle vilja ägna sig åt föreningsverksamhet avstår från detta, därför att de vet att det ger dem formella handikapp. Detta är olyckligt utifrån de allmänna aspekter som vi utvecklat ovan. Det är,

som ovan framhållits, en viktig tillgång för samhället, såväl direkt som indirekt, att många ungdomar tidigt engagerar sig i verksamheter utanför skolan.

Men de krav och urvalsgrunder som nu finns får också som följd, att de ungdomar som vinner i utbildningskonkurrensen och således lägger beslag på de särskilt attraktiva utbildningarna i hög grad kommer att sakna de värdefulla erfarenheter och kunskaper som aktiviteterna utanför skolan ger. Kort uttryckt: plugghästarna slår ut de samhällstillvända.

Det finns ingen enkel modell för att komma till rätta med de här påtalade effekterna av vårt utbildningssystem. Problemen bör angripas från många olika håll. Men ett sätt skulle enligt vår mening vara att få fram ett meritvärderingssystem som konkret och påtagligt premierar aktiviteter i föreningsverksamhet av det slag som vi ovan talat om. Kvalificerad verksamhet av det här slaget skulle således kunna ge poäng, som enligt särskilda regler vägs samman med betygspoängen vid meritvärderingen.

Vi är självfallet medvetna om att det är besvärligt att få fram ett meritvärderingssystem av den karaktär som vi åsyftar, om man inte skall hamna i godtyckliga värderingar och schematiska lösningar, som ger upphov till nya orättvisor. Men omöjligt bör det inte vara. Och eftersom vi är övertygade om att det är en viktig fråga det gäller, anser vi, att man seriöst bör pröva om uppslaget är genomförbart. Denna prövning borde lämpligen kunna ske genom att UKÄ och skolöverstyrelsen fick i uppdrag att gemensamt tillsätta en arbetsgrupp som i samverkan med representanter för ungdomsorganisationerna hade som uppgift att kartlägga förutsättningarna för och genomförbarheten av ett meritvärderingssystem av det slag som vi angett.

Vi hemställer därför med hänvisning till det anförda

att riksdagen beslutar att av regeringen begära tillsättandet av en arbetsgrupp av det slag och med de uppgifter som angetts i motionen.

Stockholm den 27 janunari 1976

BERTIL FISKESJÖ (c) ULLA TILLANDER (c)